

Teo Merras

Näkökulma kirkon hallinnonuudistukseen

Taustaa

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus asetti vuoden 2008 kesällä ohjausryhmän tarkastelemaan ja tekemään johtopäätöksiä seurakuntien rakennemuutosprosessin kehityslinjoista sekä tukemaan muutosprosessia kirkon eri tasoilla. Seurakuntien muutosprosessi on suoraa seurausta sekä Suomen hallituksen päätöksestä toteuttaa merkittävä kuntauudistus että kuntien vapaaehtoisesta yhdistymisestä. Seurakunnat joutuvat jatkuvasti seuraamaan ympärillään käytäviä kuntien yhdistymisneuvotteluja ja syntyneiden liitosten perusteella päättämään yhdistyvien kuntien alueiden seurakuntarakenteista. Ohjausryhmän toimikausi päättyi 31.12.2011, jolloin se antoi loppuraporttinsa.¹

Suomen evankelis-luterilainen kirkko on joutunut pohtimaan kirkon jäsenmäärän pitkään jatkuneen laskun tuomia haasteita, seurakuntien taloudellisten ongelmien lisääntymistä sekä kirkon henkilöstörakenteen ja -kustannusten vinoutumista. Vuoden 2010 lopussa evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuului enää 78,2% väestöstä (kun vuonna 1981 luku oli vielä yli 90 %). Niinikään vuonna 2010 luterilaisen kirkon 323:sta seurakunnasta negatiiviseen vuosikatteeseen päätyi 121 seurakuntaa ja alijäämäisen tilinpäätöksen teki 197 seurakuntaa. Kirkon henkilöstörakenteen ongelmat näkyvät siinä, että seurakuntien keskimääräiset henkilöstömenot ovat noin 70% kirkollisverotuloista (monissa ortodoksisissa seurakunnissakin ylitetään 50%). Selkeä tarve seurakuntien yhdistymiselle ja uudennlaiselle hallintorakenteelle on siis olemassa.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokous päätti touko-kuussa 2015 lopulta hylätä seurakuntarakenteiden uudistamista koskevan esityksen. Kirkolliskokouksen lakivaliokunta esitti kirkkohallituksen esityksen² pohjalta uudeksi seurakuntamalliksi ns. seurakuntayhtymämallia, jossa jokaisen seurakunnan tulisi kuulua kahden tai useamman seurakunnan muodostamaan seurakuntayhtymään. Vaikka muutosprosessi

evangelisluterilaisessa kirkossa on toistaiseksi rauennut, on vastaava hanke parhaillaan käynnissä Suomen ortodoksisessa kirkossa. Kirkollishallituksen esitys seurakuntien tulevaisuuden hallintomalliksi on parhaillaan seurakunnissa lausuntokierroksella. Siten ohjaustyöryhmän raportissa esitetyt mallit antavat pohdittavaa myös Suomen ortodoksisen kirkon seurakunta- ja hiippakuntahallinnon kehittämiseksi.

Ohjaustyöryhmän esittämät uudet rakennemallit

Loppuraportissa esitellään kaksi toisistaan poikkeavaa tulevaisuuden kirkon rakennemallia: **rovastikuntamalli** ja **hiippakuntamalli**. Molempien esitysten lähtökohtana on seurakunnan säilyminen kirkon perusyksikkönä. Seurakunta olisi alueellisesti määritelty, mutta seurakuntien rajojen ei tarvitsisi enää noudattaa kuntarajoja.

Rovastikunta olisi taloudellisesti itsekannattava julkisoikeudellinen oikeushenkilö, jonka johtajana olisi lääninrovasti. Rovastikunta muodostuisi seurakunnista, jotka olisivat taloudellisesti rovastikunnasta riippuvia. Rovastikuntavaltuusto määräisi koko alueen yhtenäisen veroprocentin. Seurakuntien ei tarvitsisi enää noudattaa kuntarajoja, vaan seurakunnat voitaisiin muodostaa toiminnallisesti tarkoituksenmukaisista alueista. Tällöin myös tarve seurakuntaliitoksille kuntarajojen muuttuessa poistuisi. Ongelmaksi tässä mallissa saattaisi nousta seurakuntien omaisuuden jakaminen. Hyvää tässä mallissa on se, että seurakuntien asema paikallisina yhteisöllisyyden vaalijoina ja kirkon ydintehtävän hoitajina korostuisi. Henkilöstö olisi rovastikuntien palveluksessa.

Hiippakuntamallissa itsenäinen taloushallinnollinen oikeushenkilö olisi hiippakunta, joka määräisi mm. veroprocentista ja tulojen jakamisesta seurakunnille. Hiippakuntamallin käyttöönotto tarkoittaisi nykyisten seurakuntayhtymien purkamista. Hallinnon suhteen hiippakuntamalli olisi hyvin samanlainen kuin rovastikuntamalli. Hiippakunta määrittäisi seurakuntien rajat, kun taas seurakunnat olisivat toiminnallisia perusyksiköitä.

Rovastikuntamallista poiketen seurakuntien kirkkoherrat olisivat henkilöstönsä esimiehiä. Hiippakuntamallissa hiippakunnan tehtävien määrä kasvaisi entisestään johtaen helposti väliportaana johtamisjärjestelmän luomiseen. Toisaalta tässä mallissa hallinto etäännyttävä seurakunnista eikä hiippakuntavaltuusto välttämättä tunne kovin hyvin paikallisia tarpeita.

Pohdintaa

Kuten raportissakin todetaan, eivät uudet mallit välttämättä automaattisesti lisää verotuloja tai tuo säästöjä. Mallien perimmäinen tarkoitus on turvata se, että koko Suomessa kaikilla alueilla on riittävä taloudellinen vakaus seurakunnan perustehtävän toteuttamiseen. Sekä Suomen evankelis-luterilaista että ortodoksista kirkkoa yhdistää niiden merkittävästi palkattuun henkilöstöön nojaava toimintamalli. Lisäksi seurakuntien taloutta rasittaa seurakuntien kiinteistöomaisuus, joka jatkossakin vaatii merkittäviä investointeja. Näiden johdosta seurakunnat ovat pohtineet vapaaehtoistoiminnan lisäämistä ja omistamiensa kiinteistöjen myyntiä. Kumpikaan näistä säästötoimista ei ratkaise koko kirkon hallinnollis-rakenteellista ongelmaa. Säästöjä täytyy sen vuoksi alkaa etsiä muualtakin. Hallintorakenteen uudistaminen, päällekkäisyyksien poistaminen ja perustehtävän kirkastaminen on välttämätöntä molemmille kirkkoille.

Ortodoksinen kirkko pohtii myös parhaillaan mm. hallinnonuudistamistyöryhmän työn sekä useiden muiden aloitteiden pohjalta seurakunta- ja hiippakuntahallinnon keventämistä ja resurssien vapauttamista seurakunnan ydintehtävän toteuttamiseen. Tähän nyt tarkasteltu loppuraportti tuo mielenkiintoisen näkökulman. Seurakuntarakennetta kehitettäessä on hyvä pitää mielessä, että minimiin viety hallinto toisaalta vapauttaa resursseja seurakuntatyöhön, mutta toisaalta voi pahimmassa tapauksessa etäännyttää hallinnon liian kauas varsinaisesta toiminnasta. Ortodoksinen kirkollishallituksen keväällä 2015 esittämä hallintomalli rakentuisi hiippakuntavaltuustojen ja seurakunnan neuvostojen pohjalle. Lisäksi mallissa esitettiin vaihtoehtoisia tapoja kirkollisveron keräämiseen joko kirkon, hiippakunnan tai seurakunnan tasolla. Verotusoikeuteen puuttuminen kuitenkin vaatisi melko mittavia lainsäädännöllisiä uudistuksia.

Lopuksi

Suomen evankelis-luterilainen kirkko käsitteli tässä käsitellyn loppuraportin pohjalta laadittua kirkkohallituksen esitystä (11/2012) seurakuntarakenteiden kehittämisen päälinjoiksi edellisen kerran vuoden 2014 kirkolliskokouksessa. Esityksen mukaan seurakuntarakennetta tultaisiin jatkossa kehittämään ns. seurakuntayhtymämallin pohjalta. Seurakun-

tayhtymä muodostuisi jatkossa alueellisesti rajatuista, kirkon jäsenistä muodostuvista ”kuulumisyhteisöistä” (eli seurakunnista), joissa on oma kirkko ja kirkkoherra. Seurakuntayhtymä vastaisi seurakuntien taloushallinnosta ja henkilöstöstä kirkkoherran johtaessa seurakunnan toimintaa. Seurakuntien omaisuus siirtyisi yhtymälle. Kaikkien seurakuntien edellytettäisiin kuuluvan johonkin seurakuntayhtymään. Seurakuntarakenteen uudistaminen kuitenkin kaatui lopulta evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksessa toukokuussa 2015, koska esitys ei saanut taakseen määrättyä 2/3 enemmistöä. Ortodoksisen kirkon osalta hallinnonuudistuksen tilanne on vielä tätä kirjoitettaessa avoin.

Viitteet

- ¹ *Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntien rakennemuutoksen ohjausryhmän 2008-2011 loppuraportti*. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto, sarja C, 2011:5.
- ² Kirkkohallituksen esitys 3/2014 kirkolliskokoukselle, Asianro 2012- 00195, Kirkon paikallistason rakenteita koskevan sääntelyn muuttaminen